

Дарія Сівченко,
студентка 4 курсу Навчально-наукового
інституту права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Проблематика застосування медіації при вирішенні земельних спорів*

Відповідно до статті 14 Конституції України [2], земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Вище наведена норма Основного Закону трансформує земельні спори в унікальне явище з точки зору юридичного захисту - земля як специфічний

* наукова керівниця – доцентка кафедри земельного та аграрного права Світлана Марченко

об'єкт правового регулювання потребує особливого підходу щодо розгляду та вирішення спору між сторонами. Згідно із статистикою Верховного Суду, у 2023 році було зафіксовано надходження більше 12 тисяч позовних заяв до судів 1 інстанції у категорії «справи у спорах, що виникли із земельних правовідносин» [5]. Таким чином простежується наступні потреби в еволюції розгляду земельних спорів: швидке врегулювання; врахування позицій сторін; пріоритет екологічної безпеки населення; співвідношення публічного і приватного інтересів. Так на юридичному горизонті з'явилась медіація, правові засади якої закріпилися в однойменному Законі України «Про медіацію» від 16 листопада 2021 року (далі – Закон №1875-IX) [3].

Цим Законом №1875-IX [3] було покладено початок розвитку альтернативних способів вирішення конфліктів і разом із тим - внесено зміни до Земельного кодексу України. Зміни передбачали доповнення кодексу статтею 158-1 [4], яка мала б остаточно врегулювати питання застосування інструменту альтернативного вирішення спорів як медіація в контексті земельних спорів.

Проблематика застосування медіації в рамках земельних спорах часто поставала на порядку денному юридичної науки неодноразово. Так, її досліджували Бусуйок Д.В., Федчишин Д.В. та Настіна О.І. Наприклад, Федчишин Дмитро Володимирович ще у 2018 році звернув увагу на особливості застосування медіації як способу захисту прав на землю в контексті зарубіжного досвіду. Вивчаючи позиції колег, науковець підкреслив, що земельне законодавство України дає можливість застосування медіації як альтернативного способу подолання конфліктів, враховуючи комплексний характер земельних правовідносин [1, с. 211-218]. Враховуючи факт того, що більшість праць стосовно інтегрування медіації в земельні правовідносини були написані до набрання чинності Закону, наразі існує гостра потреба комплексного дослідження чинного правового регулювання в контексті земельних спорів та критичний аналіз тих не розв'язаних питань, які можуть ставати на заваді або унеможливлувати застосування медіації.

Передусім, проаналізуємо профільне законодавство у сфері медіації. Законодавець у статті 1 Закону №1875-IX [3] наводить дефініцію «медіація», якою є позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів.

Характеристиками особливостями медіації, як позасудової процедури врегулювання конфлікту (спору) є: добровільність, тобто самостійне бажання сторін, і наявність переговорів, тобто взаємний обмін позиціями, пропозиціями та зауваженнями. Стаття 8 Закону №1875-IX [3] вказує, що медіація проводиться на засадах рівності сторін, а стаття 9 [3] цитованого Закону вказує - що сторони медіації разом із органами державної влади та

органами місцевого самоврядування та іншими установами мають право встановлювати додаткові вимоги до медіаторів.

Закон не встановлює чітких вимог щодо професійної підготовки потенційних медіаторів, закріплюючи обов'язок лише щодо курсів базової підготовки.

Звернемося до Земельного кодексу України. Вище згадана стаття 158-1 [4] також не містить конкретики щодо процедури медіації. Законодавець обмежився припискою про форму договору про проведення медіації, обов'язок суду та органів місцевого самоврядування сприяти позасудовому вирішенню спору та попередженням про право на звернення до цих органів у випадку невиконання рішення за підсумками медіації.

З одного боку, законодавець таким підходом мав би полегшити вирішення спорів у позасудовий спосіб, адже дерегуляція або мінімальне формальне оформлення у більшості випадків дійсно допомагають учасникам правовідносин легше врегулювати конфлікт. Проте з іншого боку, слід згадати положення Конституції України, що земля є основним національним багатством і для України [2], як для аграрної держави, відіграє вирішальну роль, тому і законодавство у цьому секторі повинно відповідати реаліям країни.

У зв'язку з цим розглянемо наступні фактори, які не дають можливість медіації бути широко заготованою.

Перш за все, відсутність специфічних вимог до професійної вимоги медіатора. Вище було зацентровано увагу на закріпленому обов'язку щодо професійних курсів медіатора, проте ані Земельний кодекс України у статті 158-1 [4], ані будь-який інший законодавчий акт не містять умов щодо профільної освіти. Так, Закон про медіацію дозволяє проявити «свободу вибору» - самостійно висунути вимоги щодо освіти чи підготовки медіатора, проте слід завжди пам'ятати про специфіку земельних спорів як про категорію комплексних питань з багатьох галузей: від юридичних до геодезичних.

Тому відповідна підготовка та наявність вищої/післядипломної освіти мала б бути закріплена в джерелах земельного права України.

По-друге, земельним законодавством не введено критерію «медіабельності» - ознак, за якими спір можна було визнати як такий, що підпадає під застосування альтернативних шляхів вирішення. Звичайно, конфлікт щодо сервітуту права проходу та проїзду на велосипеді логічніше б було вирішити шляхом переговорів, проте не всі спори видаються «простими», особливо коли вони можуть стосуватися питань екологічної безпеки та благополуччя населення. Так, Земельний кодекс України мав би містити спеціальну норму, яка б регулювала питання віднесення спорів до категорії «можуть вирішуватися шляхом медіації». Такий крок зумовив би 2 речі: 1) сторони економлять час і зусилля, вирішуючи, яким чином шукати

рівновагу у спорі; 2) суди і органи місцевого самоврядування зменшать навантаження внаслідок зміни співвідношення «швидких» справ та матимуть змогу зосередитися на неоднозначних на юридично невизначених спорах.

По-третє, визначення суб'єктного складу. Законом про медіацію у статті 1 встановлено, що сторонами медіаційного процесу можуть бути фізичні, юридичні особи або групи осіб. У той час вище згадана стаття 9 [3] закріплює потенційну можливість участі органів публічної влади. На жаль, законодавець не приділив увагу ймовірній ролі органів місцевого самоврядування та державних органів і не включив їх у перелік, створивши таким чином питання щодо форми залучення таких суб'єктів у процес.

З попереднього пункту випливає ще один не менш важливий момент - яким чином визначити відповідальну особу органу державної влади чи місцевого самоврядування, яка б мала повноваження представляти інтереси держави в медіаційних спорах. Навряд було б доречним створення окремої посади, проте факт залишається фактом - в структурі органу мав би бути працівник, який міг представити позицію держави з найвигідніших сторін.

Підбиваючи підсумки, варто зазначити, що медіація в земельних спорах має місце бути, адже такий спосіб вирішення конфліктів пришвидшує пошук консенсусу та не є настільки енергозатратним як судовий чи адміністративний розгляд. Проте національне земельне законодавство потребує доопрацювання, оскільки колізії та неточності унеможливають або в разі зменшують шанс на адекватне застосування такого інституту, через що медіація повільно популяризується серед учасників земельних спорів.

Література

1. Федчишин Д. Медіація як альтернативний спосіб захисту прав на землю. *Публічне право*. - 2018. - № 3. - С. 211-218.
2. Конституція України в редакції від 01.01.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.05.2024).
3. Закон України "Про медіацію" від 16.11.2021 в редакції від 16.11.2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-IX#Text> (дата звернення: 05.05.2024)
4. Земельний кодекс України від 25.10.2001 в редакції від 26.01.2024 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 05.05.2024).
5. Судова статистика. Річна звітність за 2023 рік. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2023 (дата звернення: 05.05.2024).

Національний університет біоресурсів і
природокористування України

Юридичний факультет

Кафедра теорії та історії держави і права

Рада аспірантів юридичного факультету

Студентська організація юридичного факультету

Студентський науковий гурток
«Клуб юних теоретиків»

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

учасників

XVII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО- ПРАКТИЧНОЇ ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ «ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ ОЧИМА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ»

09 травня 2024 р.

м. Київ

УДК: 340:167.1:378.2

Матеріали XVII Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції
«Проблеми юридичної науки очима молодих науковців»

П.78

Проблеми юридичної науки очима молодих науковців : зб. наук. пр. XVII Всеукр.
наук.-практ. онлайн-конф. (м. Київ, 09 травня 2024 р.) / Укладачка: Віра Качур. К.,
2024. 215 с.

У збірнику подані наукові здобутки учасників, що присвячені
проблемам юридичної науки.

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

**За зміст наукових матеріалів відповідальність несуть їх автори та
наукові керівники**